

Esošās ekonomikas paradigmas pamatproblēmas un to saistība ar morāli un ilgtspējīgas attīstības jēdzienu

Ventspils Augstskolas
Ekonomikas un Pāvaldības
fakultātes “Vadībzinātne”
programmas 2. kursa
students Jānis Sliece

Kas ir ekonomika?

- Vārds „ekonomika” ir cēlies no sengrieķu valodas vārdiem „oikos” (izrunā: ekos) – māja un „nomos” (izrunā: nomos) – likums vai kārtība.

Kas ir labklājība?

- Labklājība nozīmē to, ka labi klājas;
- Materiālisms ir tikai neliela daļa no tā, kas cilvēkam nepieciešams, lai viņam labi klātos.

Ilgtspējīga attīstība

- **Attīstība, kas nodrošina šodienas vajadzību apmierināšanu, neradot draudus nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanai.**

Vajadzību apmierināšana

Abrahama Maslova vajadzību piramīda

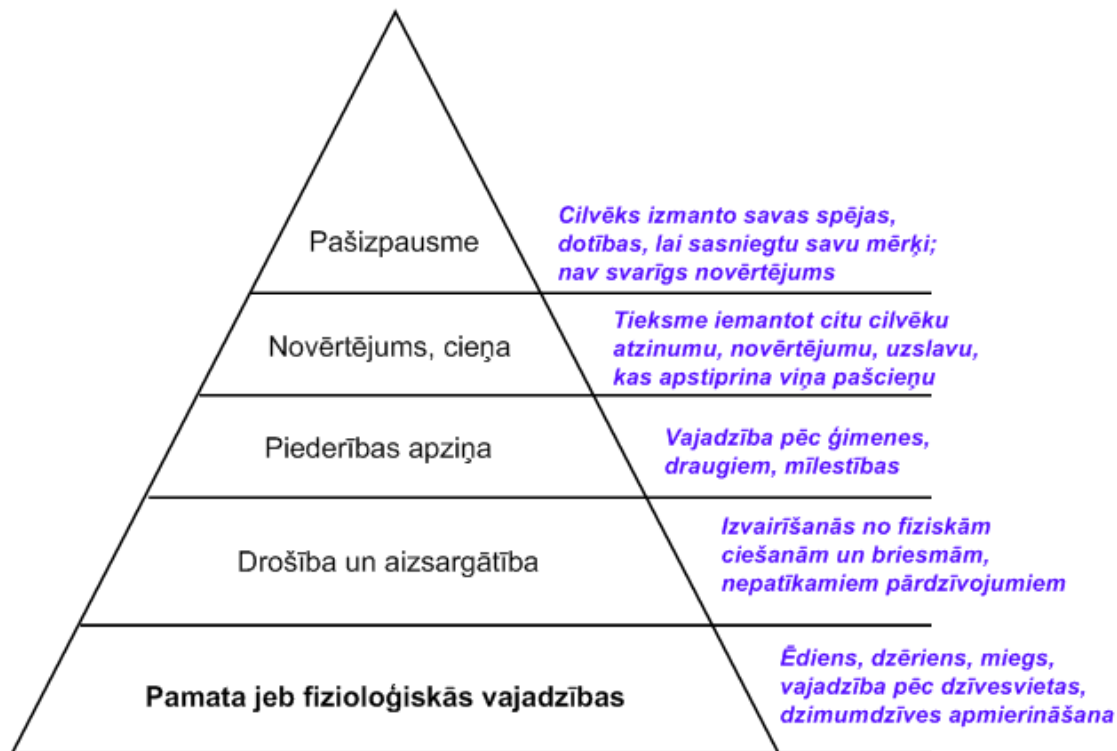
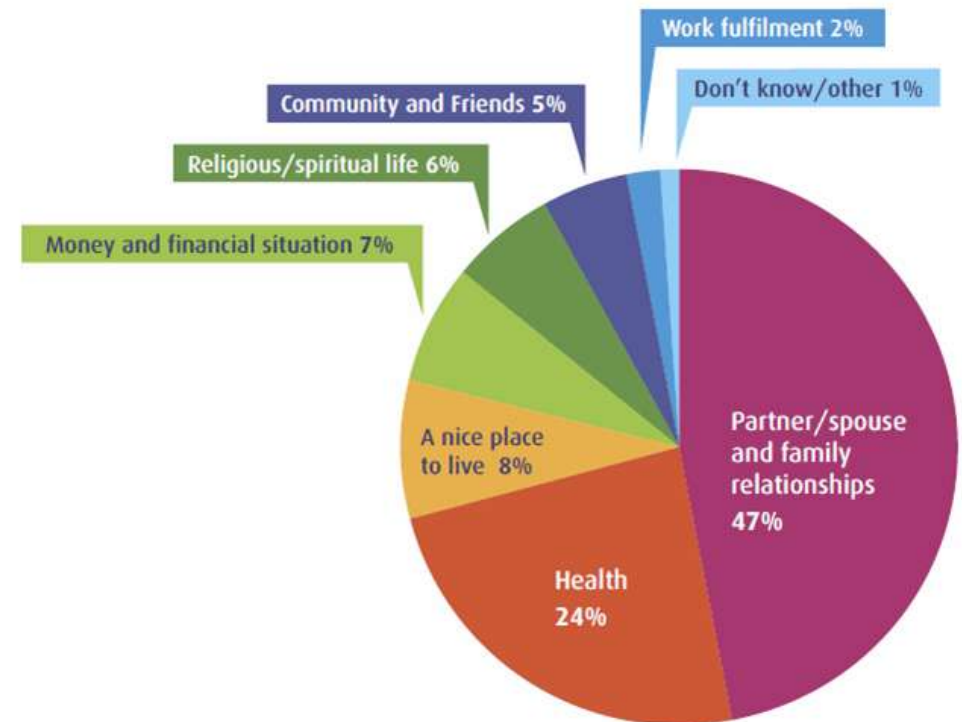
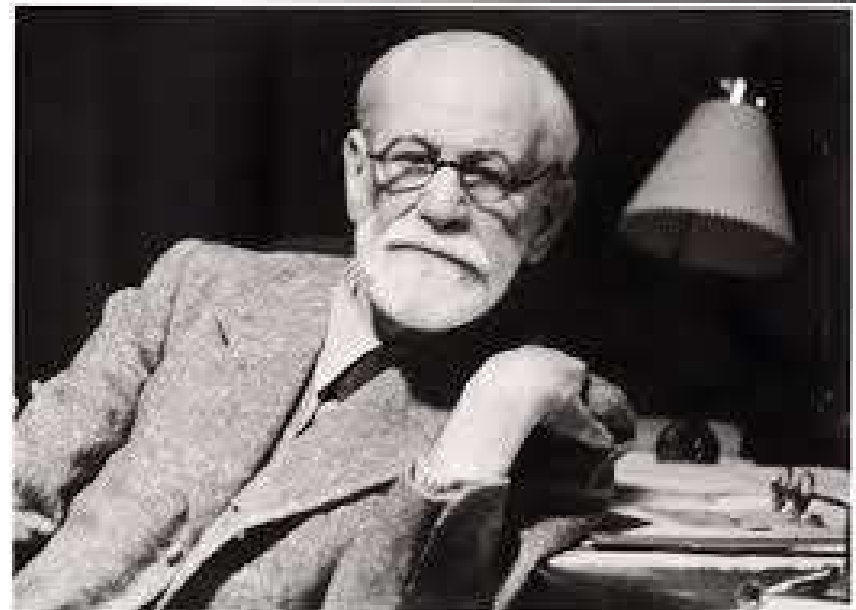

Figure 5 Factors influencing subjective wellbeing (happiness)⁷

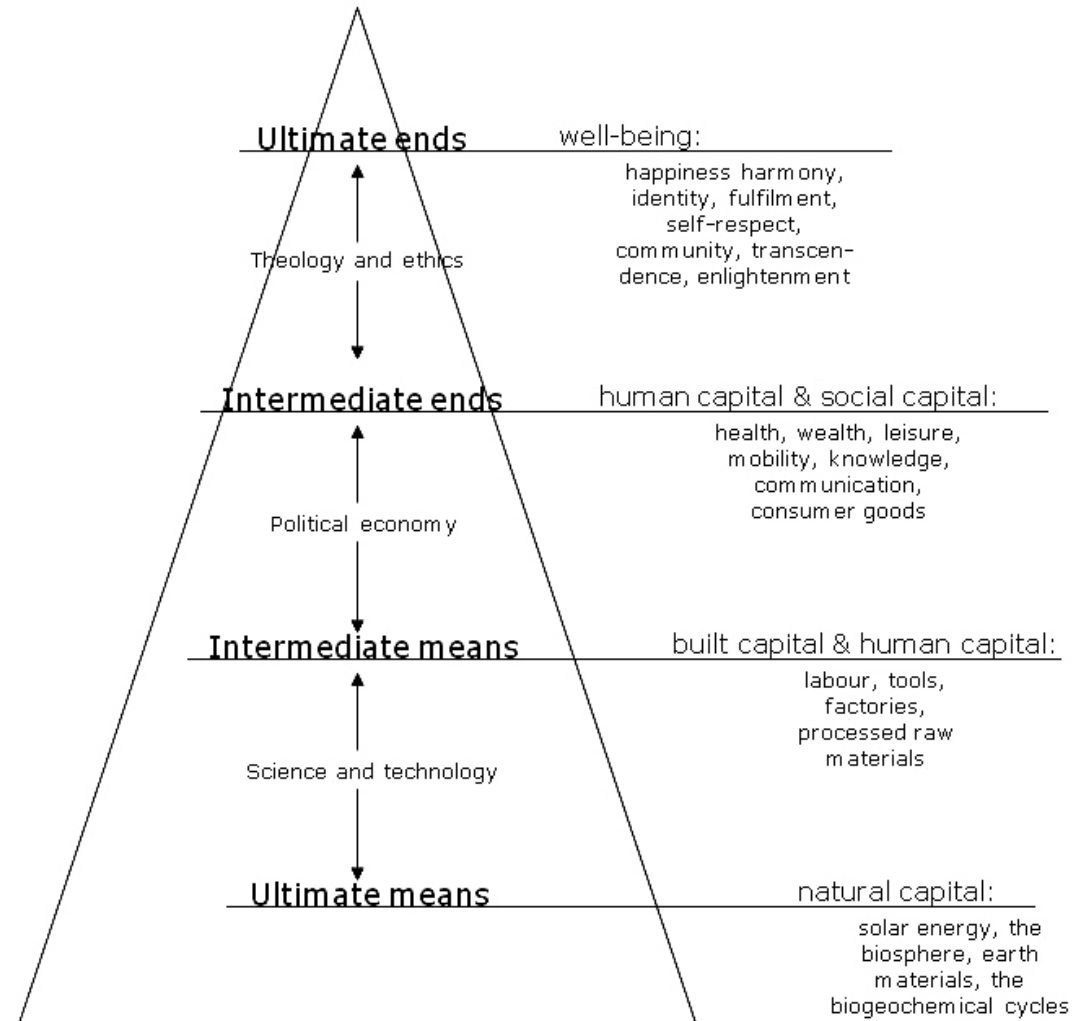
Laime

- **Z. Freids: “Tas, ko striktā nozīmē dēvē par laimi, drīzāk jau rodas no pēkšņas uzkrātu vajadzību apmierināšanas, un pēc savas iedabas tikai epizodisks fenomens. Jebkuras situācijas ilgstamība, pēc kuras alkst patikas princips, rada tikai vienaldzīgu labsajūtu, mēs esam iekārtoti tā, ka intensīvi varam baudīt tikai kontrastu, bet [pašu] stāvokli – pavisam niecīgi.”**

Materiālā pietiekamība

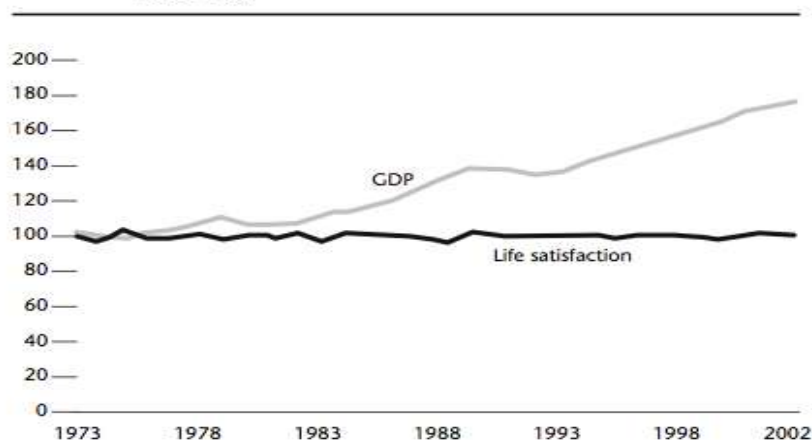
- Herman Daly: “The logic of the SSE is reinforced by the recent finding of economists and psychologists that the **correlation between absolute income and happiness extends only up to some threshold of “sufficiency,”** and beyond that point only relative income influences self-evaluated happiness.”

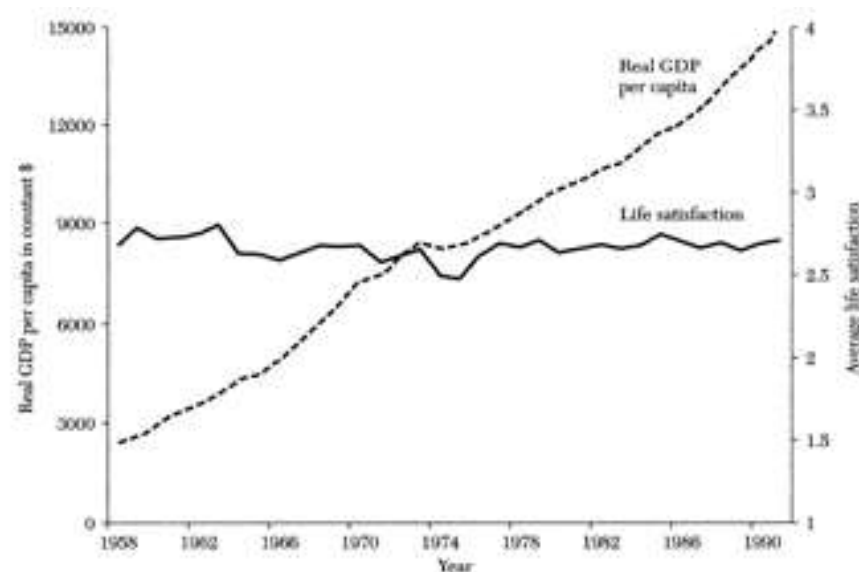
Resursu pieejamība kā līdzeklis, lai saisniegtu galveno mērķi - labklājību

- Vajadzību apmierināšanas pieejamība kā pamats;
- Labklājības priekšnoteikums – laime;
- Radīt materiālo pietiekamību;
- Intensīvs laimes stāvoklis ir iespējams tikai svētlaimē.

Figure 1 UK life satisfaction and GDP, 1973–2002
1973 = 100

Source: NEF (2004)

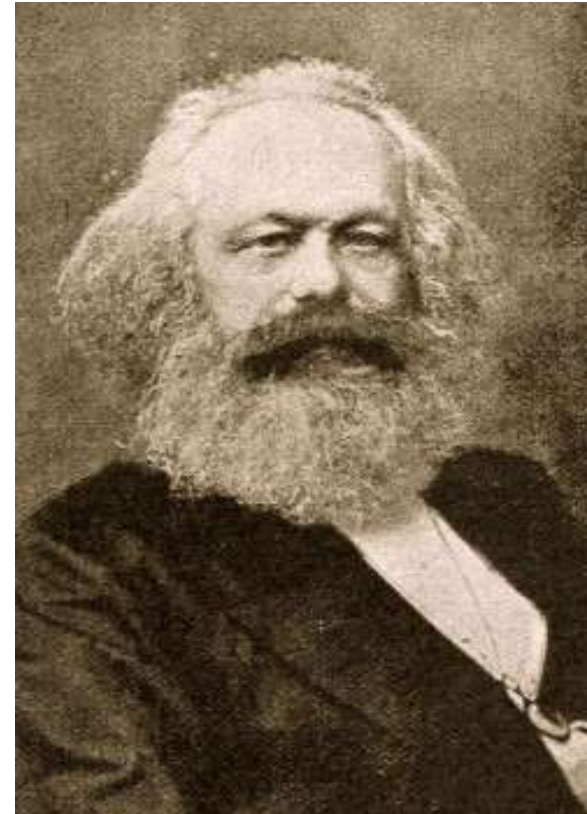

Esošā ekonomikas paradigma

- Ekonomikas izaugsme;
- Kapitāla koncentrācija;
- Finanšu tirgi;
- Globalizācija.

Kapitāla koncentrācija

- **Karl Marx: “It is concentration of capitals already formed, destruction of their individual independence, expropriation of capitalist by capitalist, transformation of many small into few large capitals.... Capital grows in one place to a huge mass in a single hand, because it has in another place been lost by many.... The battle of competition is fought by cheapening of commodities. The cheapness of commodities demands, ceteris paribus, on the productiveness of labor, and this again on the scale of production. Therefore, the larger capitals beat the smaller.”**

Kapitāla koncentrācija

- Less than 3 percent of companies accounted for 77 percent of all sales in the United States, while Citicorp and Exxon together held more assets than all the small businesses in the country;
- Starp 30 Latvijas pirktākajiem zīmoliem 23 pieder ārzemniekiem.

Globalizācija

- Globalizācija ir ar ekonomiskām, sociālām, tehnoloģiskām, politiskām un citām izmaiņām saistīts process, kuru rezultātā vairums pasaules valstu un reģionu kļūst savstarpēji ciešāk saistīti, līdz ar to arī vairāk atkarīgi viens no otra.
- Brīva kapitāla plūsma;
- Brīva cilvēkresursu plūsma;
- Brīva preču un pakalpojumu plūsma.

Globalizācijas sekas

- Sociālā nevienlīdzība;
- Globāla kapitāla koncentrācija iznīcina vietējos lauksaimniekus un mazos ražotājus;
- Bezdarbs un nabadzība;
- Nabadzīgo valstu attīstības neiespējamība pakļaujot tās globālai konkurencei;
- Migrācija pakļauj riskam vietējos iedzīvotājus.

Migrācija

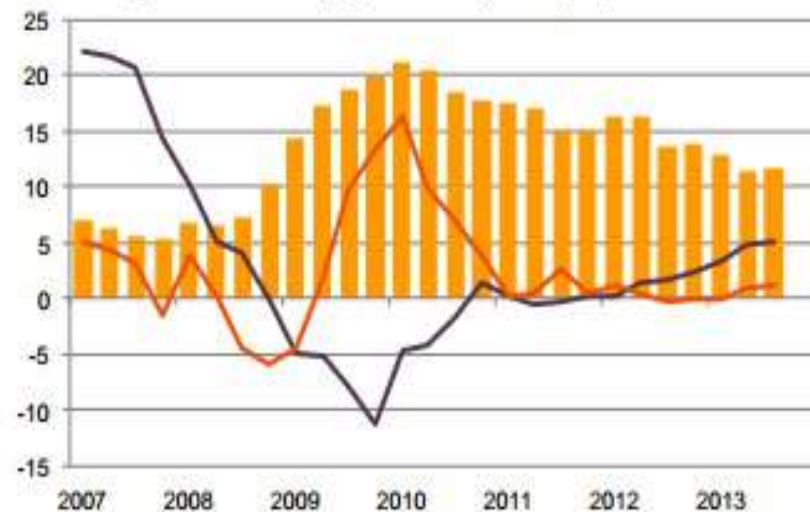
- **Vācijas piemērs: dabiskais pieaugums -189,6, neto migrācija 281,8, kopējā populācijas izmaiņa 92.1. (izmaiņas uz 1000 iedzīvotājiem starp 2011 un 2012 gadu)**
- **Demogrāfijas problēmas tiek risinātas ar migrācijas palīdzību;**
- **Nehomogēna sabiedrība rada papildus riskus iedzīvotājiem;**
- **Imigrācija var būt par iemeslu bezdarba pieaugumam;**
- **Tomēr riski tiek apzināti, par to liecina esošās politiskās prognozes Rietumeiropā un notiekošie procesi.**

Avots: Eurostat no 2011 uz 2012 gadu

Ekonomikas izaugsme - Latvijas piemērs

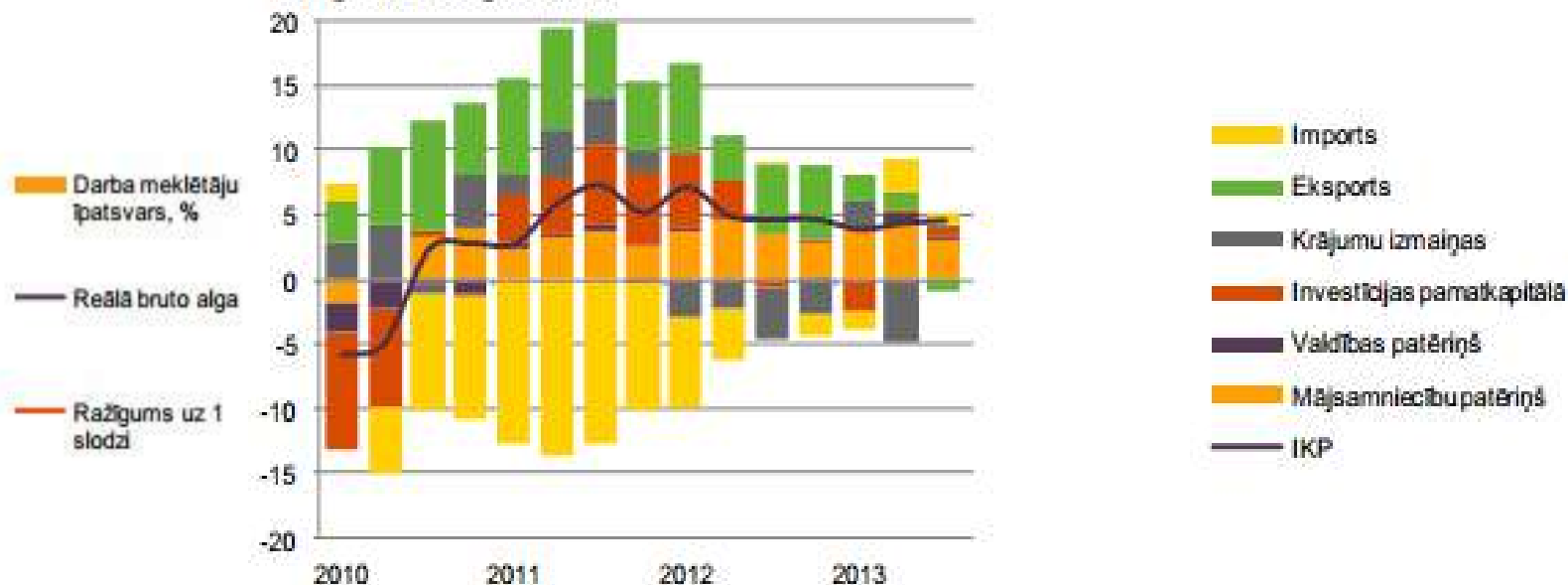
- Džini koeficients 2013. gadā 35,2;
- Nabadzības riskam pakļauts katrs piektais iedzīvotājs.

Darba tirgus indikatori, gada izaugsme (%)

Avots: CSP, Swedbank prognozes

IKP gada izaugsme, %

Avots: CSP, Swedbank prognozes

Konkurētspēja

- ***Teorētiskais uzskats.*** Konkurence veicina jaunu tehnoloģiju radīšanu, samazina cenas, uzlabo kvalitāti un paplašina klientam piedāvāto produktu un pakalpojumu klāstu;
- Ar mārketinga instrumentiem var paaugstināt konkurētspēju neuzlabojot vai pat pasliktinot produkta kvalitāti;
- Tehnoloģiju attīstība rada bezdarbu, negatīvi ietekmē cilvēku attīstību un ekoloģisko vidi;
- Cilvēku ekspluatācija;
- Asimetriskas informācijas dēļ cilvēki nezina, ko paši lieto uzturā.

Ekonomikas izaugsme - ASV piemērs

- ASV ir 1. vietā pēc ienākumiem uz 1 iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes;
- Ieslodzīto skaits uz 100000 iedzīvotājiem ir 716 (1. vieta 2012. gadā);
- Relatīvi augsts darba laiks un nedrošība par darbu.

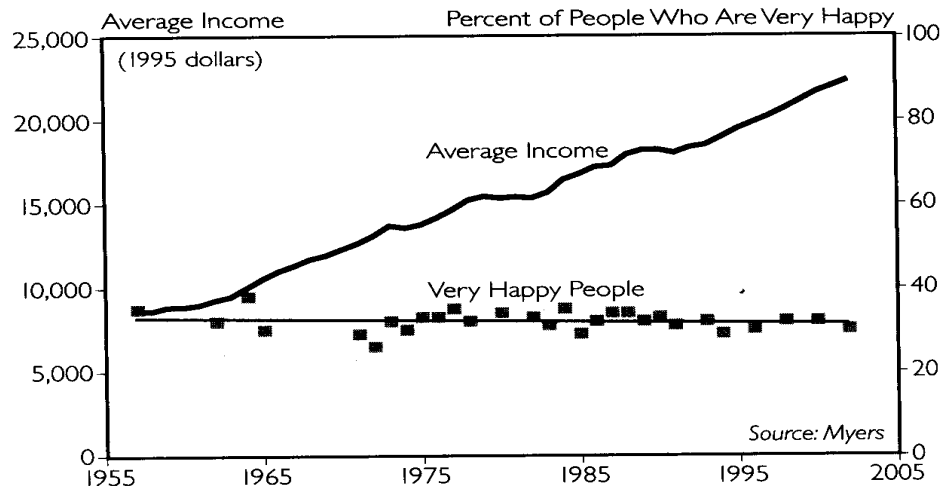
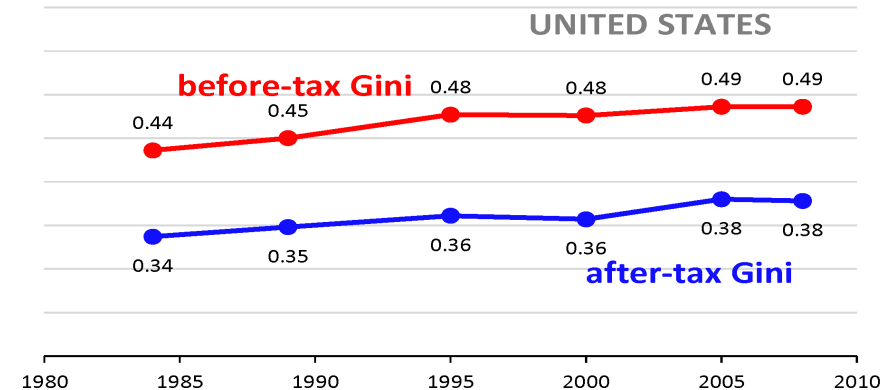

Figure 8-1. Average Income and Happiness in the United States, 1957-2002

Parādi

Valsts	ASV	Vācija	Japāna	Lielbritānija	Francija	Luksemburga	Nīderlande	Itālija	Šveice	Norvēģija	Zviedrija	Austrija	Dānija	Kanāda	Īrija	Latvija
Ārējais parāds % No IKP	106	142	60	406	182	3443	433	108	229	141	187	200	180	64	1008,2	146
Valdības parāds % no IKP	72,5	79,9	214,3	90	89,9	18,4	68,7	126,1	46,7	30,3	32	74,6	45,3	84,1	118	40,6
Vidējās algas PPP dolāros	4787	3510	2845	3885	3300	4387	3887	2820	4439	3868	3291	3720	3753	3793	4297	1098

Finanšu tirgi

- ***Teorētiskais uzskats.*** Finanšu tirgus straujā attīstība ir radījusi iespēju izvietot un pārvietot līdzekļus.
- **Latvijas ekonomikas izaugsme, kas balstījās uz spekulācijām nekustamā īpašuma tirgū un radīja burbuli;**
- **Īslandes, Īrijas ekonomikas sabrukums;**
- **Finanšu līdzekļu apjoms attiecībā pret IKP (Lielbritānijā 700%, Īrijā 900%, Īslandē 1000% utt.).**

Demokrātija

- Balsošanas paradoksa piemērs: Trīs brāļi Jānis, Oskars un Andris. Naudas ierobežojuma dēļ veikalā var iegādāties tikai vienu produktu no trim: maizi(x), čipsus(y) un alu(z). Jaunākā brāļa Jāņa preferences $Y > X > Z$, izklaidnieka Andra preferences $Z > Y > X$, vecākā brāļa Oskara preferences $X > Z > Y$. Rezultātā iznāk absurds $Y > X > Z > Y$;
- Lēmumu pieņemšana demokrātijā globalizācijas apstākļos: Lēmumi netiek pieņemti tur, kur parlamenti tiek vēlēti;
- Vairākuma sabiedrības nekompetence.

Esošās ekonomikas paradigmas sekas

- Resursi tiek izsmelti aizvien straujāk;
- Piesārņojuma pieaugums;
- Pārtikas produkti ar ķīmikālijām un ar dažādām cilvēku veselības apdraudošām vielām;
- Nabadzība un bezdarbs;
- Arvien pieaugoši parādi;
- Klimata izmaiņas;
- Morālo vērtību mērķtiecīga kropļošana;
- Cilvēku degradācija.

Nepieciešamās izmaiņas

- Apzināties dabas resursu izsmeļamību, vides piesārņojumu un pēcteču vajadzības;
- Morālās vērtības sākotnējā izpratnē tiek mācītas skolā jau no 1. klases;
- Atbalsts lauksaimniecībai ar mērķi cilvēkus no pilsētām atgriezt laukos;
- Radikālāka sodāmība par morālā kodeksa pārkāpumiem;
- Ekoloģiskās vides uzlabošana un saglabāšana – veids kā uzlabot nodarbinātības problēmas;
- Jāierobežo finansializācija;
- Dievs kā pārvaldības instruments – taisnīgums un godīgums pāri savtīgumam;
- Ticība veids kā sasniegt labklājību.

Izmantotie avoti

- Daly, H. (2008). *A steady state economy*
- Jackson, T. (2009). *Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet*
- Freids, Z. (2000). *Īgnums kultūrā*
- Jaunzems, A. *Asimetriskā informācija un Errou teorēma mikroekonomikā*
- Čangs, H. (2013/2007). *23 lietas, ko mums nestāsta par kapitālismu*
- <http://en.wikipedia.org/>
- https://www.swedbank.lv/files/analitiskie_materiali/swedbank_ekonomikas_apskati/Swedbank%20Ekonomikas%20Apskats_2014_01_LV.pdf
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Paldies par uzmanību!